

Jasminka Babić



KROV NAD MAJSTOROVOM OSTAVŠTINOM

Razgovor s Igorom Maroevićem

Od svojega osnutka 1991. godine Fundacija Ivana Meštrovića privlači pozornost stručne, ali i šire javnosti. Ta, po mnogočemu jedinstvena ustanova u sebi objedinjuje dva značajna muzeja - Atelijer Meštrović u Zagrebu i Galeriju Ivana Meštrovića u Splitu, crkvu Presvetog Otkupitelja kraj Otavica te Kaštelet u Splitu. Fundacija skrbi o Meštrovićevoj umjetničkoj ostavštini i bavi se stručnom obradom njegova djela. O funkcioniranju Fundacije, aktualnim problemima i razmišljanjima o budućnosti te institucije razgovarali smo s njezinim direktorom Igorom Maroevićem.

Već ste četvrtu godinu direktor Fundacije Ivana Meštrovića. Kako biste ocijenili promjene u Vašoj ustanovi u tom razdoblju; koji su od početnih problema riješeni, a koji još postoje?

Moja očekivanja na temelju kojih sam sastavljao program prije tri i pol godine nužno su doživjela promjene, i to u smislu smanjenja opsega programa koje sam planirao provesti. Bez obzira na to, smatram da se u ove tri godine uspjelo dosta učiniti, prvenstveno pri rješavanju problema koji nisu striktno muzejska djelatnost. To su stvari koje traže velika financijska sredstva, a za koje od Ministarstva kulture ne dobivamo novac. Primjerice, takav je problem stalne čuvarske službe u Kašteletu. Jedan od najaktualnijih problema koji ćemo, nadam se, riješiti sljedeće godine jest problem grijanja.

Naime, prilikom obnove Galerije sredinom devedesetih godina provedene su instalacije, postavljeni su uređaji za izmjenu toplog i hladnog zraka, ali nikada nije postavljena vanjska energetska jedinica. To su banalnosti koje ne ulaze u stručni rad, no one su gorući problemi kojima se moramo stalno baviti. Potrebno je istaknuti i da se situacija poboljšala s otvorenosti muzeja. Produljeno radno vrijeme polučilo je vrlo dobre rezultate. Prvu godinu od ustanovljavanja novog radnog vremena broj posjetitelja je porastao za 115%, a pratio ga je i značajan rast vlastitih prihoda. Interesantno je da se to sve postiglo uz zaista minimalne promjene u načinu poslovanja i unutarnjem ustrojstvu.

Stalno je prisutan problem autorskih prava. Do 2032. godine, tj. 70 godina od Meštrovićeve smrti, sva autorska prava imaju nasljednici, kojih trenutačno u prvom nasljednom redu ima četvero. S obzirom na buduće neminovno povećanje broja nositelja autorskih prava, to postaje ograničavajući faktor u našem radu. Malo je poznato da Ivan Meštrović hrvatskom narodu nije ostavio sve svoje radove. On je poklonio predmete, ali autorska prava ostala su njegova. Nakon njegove smrti prenesena su na njegovu suprugu, a zatim na ostale nasljednike. Za bilo kakvo iskorištavanje opusa Ivana Meštrovića, od objavljivanja fotografije pa nadalje, morate imati suglasnost svih nasljednika. Također, oni po moralnom pravu mogu dati

i mišljenje o izlaganju pojedinih umjetnina koje nisu u njihovu vlasništvu. Osim toga, mi u depovima čuvamo i tzv. *pohranu*. To su predmeti koji nisu uključeni u darovni ugovor, već su ostali u vlasništvu njegovih nasljednika. O tim predmetima je država bez ikakve naknade skrabila proteklih pedeset godina. Ne samo da ih je čuvala već je u njih i ulagala. To se odnosi na konzervaciju i restauraciju, kako pisane građe, tako i gipsanih skulptura i svega ostaloga što čuvamo. Nama predstoji potaknuti državu, što je do sada nekoliko puta i učinjeno, da regulira svoj odnos s nasljednicima, pogotovo nakon što su prošle godine proveli podjelu ostavštine. Mislim da to treba učiniti što prije.

Često vas prozivaju zbog nedostatka stručnoga rada. Tijekom 2004. godine organizirane su dvije studijske izložbe koje su osvijetlile neke zanimljive dijelove Meštrovićeva opusa: Crteži Ivana Meštrovića iz fundusa Galerije Ivana Meštrovića u Splitu i Rana djela potaknuta Paklom Dantea Alighierija. Od tada do danas niste imali slične projekte. Koja je po Vašem mišljenju pozicija takvih projekata u obradi Meštrovićeva djela i radu Fundacije?

Stručni rad koji čini gotovo 80% rada ustanove za javnost je nevidljiv. To je rad na dokumentaciji i na oformljavanju zbirki, budući da podjele na zbirke do moga dolaska nije bilo. Problem je u tome što od 28 ljudi, koliko je zaposleno u Fundaciji, imamo samo pet kustosa. Tako će čak i podjelom na zbirke jedna osoba raditi dva do tri posla. Konstantan je i problem nedostatka prostora, posebice u Zagrebu, gdje stalni postav zauzima gotovo 90% prostora, a u veoma male prostorije smješteno je po više djelatnika, pa su uvjeti za rad neprofesionalni. To su uvjeti koji nekoga izvana ne moraju zanimati, no oni su konstantan problem. Zbog toga po-

nekad pati i stručni dio rada koji je vanjska manifestacija djelatnosti muzeja, a to su izložbe.

Ponovno, osnovni problem izložbi je nedostatak vlastitog izložbenog prostora. Vezani smo uz iznajmljivanje, gdje smo ograničeni terminima ustanova u kojima želimo napraviti izložbu. Izložbe je potrebno planirati dvije-tri godine unaprijed, a i nikada se ne zna hoće li Ministarstvo odobriti novac za pojedinu izložbu.



Što se tiče proteklih izložbi, to su nazivno bile dvije izložbe, no primjerice izložba kolegice Ljiljane Čerine pod nazivom *Rana djela potaknuta Paklom Dantea Alighierija* bila je postavljena dva puta: u zagrebačkoj Gliptoteci i u Opatiji. U Zagrebu je bio tzv. crni postav, a u Opatiji potpuno bijeli. To je bio dokaz da se autorsko povezivanje Meštrovića i Dantea može postaviti na dva dijametralno suprotna načina. Naravno, tu je i izložba kolege Dalibora Prančevića *Crteži Ivana Meštrovića iz fundusa Galerije Ivana Meštrovića u Splitu* koja je bila postavljena na četiri lokacije u različitom opsegu. Ono što je

meni posebno drago su izložbe u sklopu projekta Gemine Muse. Galerija Ivana Meštrovića jedini je muzej u Hrvatskoj koji je u dva navrata bio uključen u taj projekt. Projekt se nastao na suradnju s mladim umjetnicima koja je bila započeta još 2003. godine. Mislim da muzej mora biti živi organizam i dozvoliti ulazak novih ideja i novih čitanja. To može biti samo na korist kako mladom umjetniku tako i nama jer nam pruža drugačije viđenje Meštrovića i njegovog opusa.

Glavni projekt tijekom cijele sljedeće godine su pripreme za izložbu povodom 125. obljetnice rođenja Ivana Meštrovića, koja će se održati 2008. godine. Planiramo učiniti nešto, usudujem se reći, radikalno. Iz Galerije Ivana Meštrovića u Splitu privremeno ćemo maknuti stalni postav i u njezinu prostoru postaviti izložbu sakralne tematike Ivana Meštrovića. Taj dio Meštrovićeva opusa nikada nije bio cjelovito izložen, a ima zaista maestralnih radova. Uglavnom bismo izbor ograničili na judeo-kršćansku tematiku, s eventualnim "bljescima" iz mitologije, s obzirom na mnogobrojne poveznice. Zbog čega smo se odlučili baš za taj prostor? Kao prvo, ne postoje ograničenja što se tiče termina, nemamo troškova iznajmljivanja prostora, većina materijala se već nalazi u Galeriji, a u blizini se nalazi i Kaštelet sa zaokruženim kristološkim ciklusom koji će činiti još jedan segment te izložbe. Također, imamo i dodatni prostor malog atelijera u sklopu kompleksa Galerije Meštrović koji će također biti u funkciji izložbe. Nadamo se da ćemo za tu izložbu dopremiti i neka djela iz Meštrovićeva američkog ciklusa te neka djela iz Europe. Pri samom postavu trebat će se obratiti posebna pažnja ukidanju memorije na stalni postav, da se ne radi samo zamjena skulptura. To je vrlo bitno. Ideja za izlaganje ovdje je čista simbolika -

dakle, izlagati Meštrovića u Meštroviću. Postojala je i ideja da se izložba postavi u Domu HDLU u Zagrebu. No, ja mislim da tvrdnja da se nešto u Hrvatskoj nije dogodilo ako se nije dogodilo u Zagrebu jednostavno nije točna. Ne razumijem zbog čega autobusi iz Zagreba ne bi mogli hodočastiti na ovu izložbu u Split, kao što je bio slučaj u obrnutom smjeru za izložbe u Zagrebu. Izložba će biti otvorena u lipnju 2008. i trajat će do 15. siječnja 2009. godine, do obljetnice smrti Ivana Meštrovića. Dakle, trajala bi šest-sedam mjeseci, što u nekom drugom prostoru financijski ni terminski ne bi bilo izvedivo. Također planiramo u lipnju u Splitu organizirati međunarodni znanstveni skup o Ivanu Meštroviću. Mislim da je već sazrelo vrijeme za takav skup, s obzirom na to da je posljednji bio organiziran 1999. u Atelijeru Meštrović.

Kakva je politika Fundacije u svezi sa stručnim publikacijama? Naime, Atelijer Meštrović ima vodič kroz stalni postav iz 1999. godine, a 2004. tiskana je publikacija pod nazivom Od doma do muzeja: Ivan Meštrović u Zagrebu. Ona svojom pomalo nejasnom koncepcijom ostaje u međuprostoru između vodiča i knjige o povijesti zgrade Atelijera. Također, prije nekoliko mjeseci iz tiska je izašao katalog stalnog postava splitske Galerije, ali njegova promocija je izostala. Nije li to prilika prezentiranja stručnog rada Fundacije?

Zaista, publikacija vezana uz Atelijer namijenjena je "nestručnoj" publici; ona je na razini opće kulture. To je prijelaz između vodiča koji već imamo i kataloga stalnog postava koji je u završnoj fazi izrade. Taj katalog će imati potpuno drugačiji pristup građi od kataloga većine drugih muzeja. Na neki način će predstavljati kompjutorski način pretraživanja prebačen na papir. Kolegica Ljiljana Čerina, koja je autorica

kataloga, uz svaki je predmet navela mnogo poveznica, a sve će na ovaj način biti sadržaj kataloga.

Činjenica je da je izdavanje kataloga splitskog postava prošlo nezapaženo. Mnogo je vremena trebalo da se izda verzija na hrvatskom i engleskom jeziku. No, najvažnije je da se ta publikacija pojavila, čak osam godina nakon otvorenja stalnog postava. Planiramo izdati katalog i na njemačkom, francuskom i ruskom jeziku, što je opravdano s obzirom na strukturu posjetitelja.

U siječnju ove godine je kao rezultat sponzorske suradnje s T-Comom preuređen i otvoren Atelijer za modeliranje gline koji se nalazi u par-

ku Galerije Ivana Meštrovića. Time se otvorila nova mogućnost za manje i raznovrsnije projekte, no do danas takav program nije pokrenut. Kakvi su planovi za budućnost tog prostora?

Nakon što je zgrada obnovljena i nakon što je postavljen novi postav počelo je prodiranje vode s gornje terase. Naravno, da je ta situacija postojala ranije, ne bismo dio sredstava utrošili na opremanje unutrašnjosti i nabavu tehnike, već bi se sve usmjerilo na sanaciju terase. Sada su nas počeli prozivati da saniramo vlastite sanacije koje nisu bile kvalitetno izvedene, no taj objekt je već mnogo puta obnavljan; postoji i problem podzemnih voda s Marjana, samog sistema gradnje itd. Jednostavno, sada se nada-



mo da ćemo tom sanacijom biti duže vrijeme mirni i da ćemo moći taj prostor uvesti u funkciju zbog koje smo i ulazili u njegovu obnovu, a to je da Galerija Meštrović ima i jedan prostor za dodatna događanja, bile to komornije, manje studijske izložbe ili predavanja. Želimo da to postane živi punkt i da ljudi jednostavno steknu naviku dolazanja u taj prostor.

Razmišlja li se o izradi muzeološke koncepcije i razradi postava skulptura u parku Galerije na splitskim Mejama?

Slažem se s Vama, mislim da bi to trebao biti park skulptura. To je stvar za širu diskusiju, prvenstveno našeg stručnog vijeća. Ponajprije treba razmotriti imamo li dovoljno takvih kvalitetnih komada u bronci koji bi mogli naći mjesto u parku skulpture. Istina, on je sad više park sa skulpturama nego park skulptura.

Kakva je trenutna situacija u crkvi Presvetog Otkupitelja kraj Otavica, poznatijoj kao Mauzolej Meštrović? Imate li novih saznanja o vratnicama crkve izgubljenima tijekom ratnih razaranja?

U Otavicama je najveći problem što imamo samo jednog zaposlenika koji istovremeno prodaje ulaznice, čuva i održava čitavi kompleks koji ima površinu od skoro tri hektara. U protekle tri godine raščišćena je šikara, obnovljene su klupe koje su bile spaljene, obnovljena je rasvjeta. Predstoji projekt uvođenja videonadzora u sve objekte Fundacije, pa tako i u Otavice. Dodatni problem stvorila je i autocesta. Sada se cijeli promet odvija s druge strane. Planiramo obnoviti postojeće putokaze na prometnicama i dodati informativne ploče s osnovnim podacima o objektu. Što se tiče vratnica, još uvijek nemamo nikakvih

informacija o njihovoj sudbini. U krajnjem slučaju vratnice se mogu, uz suglasnost nasljednika i Ministarstva, ponovno odliti. Samo jedan reljef nema gips i u tom slučaju bi se mogao angažirati neki kipar da napravi reljef prema Meštroviću, ili bi se polje ostavilo prazno.

Godinama je aktualan problem istočnog dijela Kašteleta koji je trenutačno u (spornom) privatnom vlasništvu. Kakav utjecaj kad je riječ o očuvanju arhitektonske cjeline Kašteleta ima Fundacija i što poduzima za njegovu zaštitu?

Ja ne kažem da je Kaštelet privatno vlasništvo, već da je u privatnom posjedu. Fundacija već sedam godina vodi dva sudska spora vezana uz istočni dio Kašteleta, jedan protiv gospodina Tome Meštrovića radi utvrđivanja prava vlasništva, drugi protiv sadašnjeg uživatelja tih prostora gospodina Vukoje zbog smetanja posjeda. Protiv gospodina Tome Meštrovića spor je dobiven već dva puta na prvostupanjskoj razini. Prva presuda bila je da je taj dio Kašteleta državno vlasništvo i da država ima pravo uknjižbe. Nakon žalbe i ponovnog postupka donesena je istovjetna presuda. Trenutačno nemamo informacija o daljnjoj sudbini tog predmeta. Pokušavali smo urgirati i preko Ministarstva zaštite okoliša, prostornog uređenja i graditeljstva te Ministarstva pravosuđa, no na tome je ostalo. Spor zbog smetanja posjeda ne može se riješiti dok ovaj prvi ne bude finaliziran. U međuvremenu je došlo do devastacije spomenika kulture. Bez obzira na naše intervencije i intervencije mjerodavnog Konzervatorskog odjela u Splitu, promjene su napravljene. Primjerice, istočni zid je povišen, dodan je dimnjak, monolitni stupovi i sl.

Uz navedene, Fundaciju Ivana Meštrovića od početka su pratili i problemi vezani uz eventualno proširenje njezinih muzeja. Javnosti je poznat slučaj od prije nekoliko godina u kojem je prodano zemljište zapadno od Galerije Ivana Meštrovića i time je dokinuta mogućnost njezina širenja. Kakva je situacija s Atelijerom Meštrović u Zagrebu? Postoji li mogućnost njegova proširenja u susjednu kuću u Mletačkoj ulici, u kojoj je svojedobno živjela prva Meštrovićeva supruga Ruža?

Prije tri godine, na prvom katu Mletačke 10, jedan stan je bio na prodaju. Prijašnji direktor, kolega Guido Quien, poslao je zahtjev Ministarstvu, no od tadašnjeg ministra gospodina Vujića dobili smo negativan odgovor. Slično je reagirala i vlast u Gradu Zagrebu. Nažalost, taj prostor prodan je nekom drugom. Time je propuštena prilika da se objedini prostor koji je nekada bio cjelina, a proširenjem bi se uvjeti rada u Fundaciji znatno poboljšali. U novi prostor mogli bi se preseliti svi uredi, biblioteka, arhiv, a Atelijer bi kao muzejska cjelina ostao izdvojen.

Fundacija Ivana Meštrovića osnovana je 1991. godine Zakonom o Fundaciji Ivana Meštrovića koji je donio tadašnji Sabora RH i time je jedina u Hrvatskoj, uz Spomen-područje Jasenovac, regulirana zasebnim zakonom. U posljednje se vrijeme u javnosti, najčešće od strane nasljednika, postavlja pitanje izmjena navedenog zakona. Koji je Vaš stav o eventualnim izmjenama i u kojem bi se segmentu one trebale napraviti?

Taj zakon je donesen u skladu s tadašnjim mjerilima i vremenom u kojem je nastao. Moje mišljenje je da je taj zakon zastario. Tu zaista ima nekoliko presedana, možda čak i

na svjetskoj razini, a odnose se na ovlasti, tj. utjecaje na upravljanje javnom ustanovom u kulturi čiji je osnivač država. Prije dvije godine smo Irena Kraševac, tadašnja predsjednica Upravnog odbora, i ja bili u Ministarstvu kulture i pokrenuli pitanje promjena u Zakonu o Fundaciji Ivana Meštrovića. Krenimo samo od terminologije: Fundacija je javna ustanova u kulturi koja u tom zakonu nijednom nije imenovana kao javna muzejska ustanova. Ona nije muzej, već upravno tijelo koje u ime države upravlja ostavštinom Ivana Meštrovića. Muzeji su Galerija Ivana Meštrovića u Splitu i Atelijer Meštrović u Zagrebu. Ta distinkcija je potrebna i radi poštivanja darovnice jer je Meštrović u darovnici striktno propisao koji darovani predmeti idu u Galeriju, a koji u Atelijer, koji u Crikvine, a što u Otavice. Naglasio je da to moraju ostati zasebne nedjeljive cjeline. To je zaista ispoštovano jer i Galerija i Atelijer imaju zasebne inventarne knjige te svaka ima svoju kodnu oznaku u Muzejskom dokumentacijskom centru. Ipak, uvriježeno je mišljenje da je Fundacija muzej. Nadalje, Fundacijom upravlja Upravni odbor. Svim ostalim muzejima i ustanovama u kulturi upravlja Upravno vijeće. U Upravnom odboru Fundacije ne sjedi nitko od zaposlenika, tj. stručnih djelatnika te ustanove, što se kosi sa Zakonom o muzejskoj djelatnosti, a neki segmenti upravljanja se kose i sa Zakonom o ustanovama i sa Zakonom o upravljanju javnim ustanovama u kulturi. Naravno, kose se jer su ovi zakoni doneseni ili izmijenjeni nakon donošenja Zakona o Fundaciji Ivana Meštrovića. Osim toga, neki dijelovi Zakona najdirektnije zadiru u privatna prava nasljednika. U Zakonu stoji da je Fundacija dužna voditi brigu o zaštiti autorskih, materijalnih i moralnih prava nasljednika bez obzira gdje se Meštrovićeva djela nalaze. Kao prvo,

mi nismo pravni ured i ne bavimo se autorskim pravima. Mi možemo štiti autorska prava jedino tako da, ukoliko uočimo nepravilnosti poštivanja autorskih prava, obavijestimo nositelje istih, tj. nasljednike. Daljnje spорове trebaju rješavati oni. Nije funkcija državne ustanove da brine o nečijim privatnim pravima. Sve navedene stvari po mom mišljenju nužno zahtijevaju promjene i nadam se da će Ministarstvo kulture pristupiti izradi izmjena postojećeg zakona te time i uskladiti Zakon o Fundaciji Ivana Meštrovića s vrijedećim zakonima koji se odnose na muzejsku struku.

Molimo Vas, prokomentirajte događanja u svezi s premještanjem Meštrovićeva spomenika u Teslinu ulicu u Zagrebu. Kao stručna osoba izjasnili ste se protiv premještanja spomenika, no reakcije mjerodavnih su izostale.

Mislim da je struka potpuno zaobidena i ignorirana. No moramo priznati, osim mog mišljenja poslanog gradonačelniku Bandiću, jedine su reakcije stigle od kolege Šimata Banova i kolegice Irene Kraševac. Ja i dalje stojim iza svega što sam rekao. I dalje mislim da tom spomeniku tamo nije mjesto. I Tesli i Meštroviću je napravljena medvjeda usluga. Svakome iz struke je jasno kada stane pred taj spomenik da on nije rađen za postament od pedesetak centimetara. Također mislim da je tu došlo do direktnog kršenja Zakona o autorskim pravima, neovisno o tome je li itko od obitelji dao suglasnost. Prema mojim saznanjima suglasnost od sva četiri vlasnika autorskih prava nije dobivena. Osim toga, nepostupanje po uputama samog autora direktno je kršenje njegove volje. Kao prvo, Meštrović je izrazio želju da se taj gips uništi kako

ne bi bilo više lijevanja. Također u jednom pismu u kojemu on piše o otkrivanju spomenika Ruđeru Boškoviću naglašava da bi bilo dobro da ta dva kipa budu postavljena jedan nasuprot drugomu. Činjenica je da je premješteni spomenik postao mjesto okupljanja i nalaženja ljudi jer je to jedan novi akcent, no i dalje smatram da to nije pogodno mjesto i način postave za njega. Pa zar u Hrvatskoj nema novih imena koja su mogla napraviti spomenik Nikoli Tesli? Bez obzira na veliko ime, ne treba početkom 21. stoljeća reciklirati stvari iz sredine dvadesetog.

U kratkim crtama: kako vidite budućnost Fundacije Ivana Meštrovića, njezinu organizacijsku strukturu, stručni rad i prezentaciju Ivana Meštrovića i rada Vaše ustanove?

U Fundaciji ima predivnog posla i zaista se mogu napraviti čuda. S nekim stvarima se nužno mora ići u komercijalizaciju, ali s pozitivnim predznakom. Ministarstvo sve više ističe da moramo imati vlastiti prihod. Potrebno je dakle i nešto ponuditi, pri čemu je nužna suradnja s nasljednicima jer smo, htjeli mi to ili ne, osuđeni jedni na druge. Svima je u interesu kvalitetno prezentiranje Meštrovića te njegovo prepoznavanje unutar hrvatske i svjetske povijesti umjetnosti, koje mislim da, bez obzira na sve kritike i različita mišljenja, zaslužuje. Nadam se da će i naš novi odjel za marketing tu dati svoj doprinos. Događaji koji se povremeno odvijaju u Galeriji vode prema tome da ona postane mjesto okupljanja i vrlo ekskluzivnih događanja. Važno je pri tome naći i strateške partnere koji će kao zajednički interes imati promociju Ivana Meštrovića.